

УДК 261.8
DOI: 10.31651/2076-5894-2018-1-74-79

МАРЧЕНКО Олексій Васильович,
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії та релігієзнавства
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького,
e-mail: marchenko_ov@ukr.net

ДІАЛОГ РЕЛІГІЙ ЯК ПІДҐРУНТЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ «СВІТОВОГО ЕТОСУ» ГАНСА КЮНГА

В статті розглядаються релігійні та макроетичні передумови реалізації запропонованого відомим швейцарським теологом Гансом Кюнгом проекту «Світовий етос», метою якого є актуалізація діалогу з питань норм і цінностей між релігіями і культурами, інтегрування цінностей, норм та відносин різних етико-релігійних традицій. Саме широкий і відкритий міжконфесійний та міжрелігійний діалог постає у швейцарського теолога як підґрунтя вироблення системи загальних, універсальних морально-етичних принципів, світового етосу. Діалог, до якого залучені не лише послідовники світових релігій, а й представники інших типів релігій, зокрема прибічники національних форм релігійності.

Ключові слова: Ганс Кюнг, діалог релігій, світовий етос, глобальна етика, глобальна відповідальність, екуменізм.

Постановка проблеми. Для буремного, сповненого трагічними потрясіннями і масштабними трансформаціями ХХ століття цілком логічним був пошук як в рамках різних політичних практик, так і більшою мірою в межах соціально-політичного, соціогуманітарного та релігійного дискурсу шляхів порозуміння, примирення, спільних підвалин буття. Ідея діалогу ввійшла в проблемне поле філософського та релігійного мислення (М. Бубер, М. Бахтін, В. Біблер, Е. Бруннер, Е. Левінас, Ф. Розенцвейг та ін.) і щодалі набувала все більшого розголосу й впливу. До того ж, зазнає певної трансформації саме поняття діалогу, коли до нього включаються все нові, до недавнього часу здавалось би «неможливі», учасники. Так, коли мова йде про діалог у релігійній царині, то варто відзначити позицію окремих західних теологів, які пропонують «гранично розширити поняття діалогу – аж до включення в нього, окрім християн, представників нових релігій і конфесій. І навіть *невіруючих, атеїстів*. Реалізація ідеї діалогу особливо чітко проглядає в русі «оновлення» в католицизмі (*aggiornamento*), на основі якого деякі католицькі теологи висувають проекти практичного діалогу з іншими релігіями» [1].

Одним з ініціаторів нового формату діалогу є відомий швейцарський католицький богослов і критик церкви, автор великого числа публікацій з проблем глобальної етики, зокрема праці «Глобальна відповідальність: в пошуках нової світової етики», професор Тюбінгенського університету Ганс Кюнг, який запропонував міжнародний макроетичний проект «Світовий етос». Метою цього проекту є актуалізація діалогу з питань норм і цінностей між релігійними й політичними діячами та вченими Заходу і Сходу, а його своєрідною програмною підставою – прийнята Другим Парламентом релігій світу (1993 р.) «Декларація світового етосу» (чи «Декларація про глобальну етику»). Загалом, мова йде «про необхідність пошуку консенсусу цінностей, стандартів, базових моральних відношень, потрібних для того, щоб захистити людську спільноту від неї самої» [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Погляди і релігійно-практична позиція Ганса Кюнга є предметом зацікавлення, а часом і критики, значного числа дослідників: релігієзнавців, філософів, етиків, теологів, серед яких особливо вагомими є напрацювання таких авторів, як: Г. Гьорінг, Е. Еспіноса, Дж. Дж. Ків'єт, К. М. Лагуна, Г.-Й. Лін, Л. Лін, С. Г. Ліу, М. К. Мартін, М. Нікіфорова, Б. Е. Паттерсон, О. Середкіна, Д. Холланд, Е. Шіллек, В. Шохін. Водночас слід наголосити на недостатньому рівні дослідженості означеної проблематики, особливо у вітчизняній релігієзнавчій та філософсько-етичній літературі, що й зумовлює наше звернення до окремих аспектів творчості Ганса Кюнга.

Метою статті є аналіз релігійних та макроетичних підвалин проекту «Світового етосу» Ганса Кюнга.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що міжнародний макроетичний проект Ганса Кюнга в своїх методологічних підвалинах є співзвучним із тенденцією універсалізації в західній етико-філософській думці останніх десятиліть, яка знаходить свій вираз зокрема в творчості Ю. Габермаса та К.-О. Апеля. Так, наприклад, К.-О. Апель в своїй праці «Ситуація людини як етична проблема» відзначав, що ми живемо в найдраматичнішу і найвідповідальнішу з усіх попередніх епох, – тому хоча б, що саме в цю епоху постало питання про виживання людства і вперше за всю попередню історію стала очевидною ситуація, в якій «люди перед лицем загальної небезпеки покликані до того, щоб разом взяти на себе моральну відповідальність» [3, s. 31].

При цьому в працях Кюнга наголос робиться на релігійно-етичних, екуменічних вимірах проблеми об'єднання людства в усвідомленні спільної відповідальності перед лицем існуючих глобальних викликів. Відстоювання макроетичної позиції зумовлює потребу швейцарського теолога в обґрунтуванні необхідності своєї «нової Реформації», «теологічної революції», яка б мала на меті вироблення загальнохристиянської концепції, більше того – підготовку ґрунту для надхристиянського єднання, і в результаті приводить до досить жорсткої конфронтації Кюнга з Ватиканом. В одній зі своїх відомих книг «Великі християнські мислителі» швейцарський автор намагається сформулювати та відповідним чином охарактеризувати свою вихідну критично-екуменічну теологічну позицію, підкреслюючи, що нова теологія має бути не опортуністичною чи конформістською, а правдивою, не авторитарною, а вільною, не традиціоналістською, а критичною, врешті, не конфесійною, а *екуменічною* теологією, «яка вбачає в будь-якій іншій богословській системі не супротивника, а партнера, і орієнтується не на розмежування, а на взаєморозуміння, причому в двох напрямках – *ad intra*, в рамках міжцерковного, внутрішньохристиянського співтовариства, і *ad extra*, в межах позацерковного, позахристиянського світу з його різними регіонами, розмаїтими релігіями, ідеологіями та науками» [4, с. 396]. Як бачимо, уже в межах цієї книги досить чітко проглядає установка автора на діалог, який би виходив за суто конфесійні рамки, на діалог з іншими релігіями.

Варто підкреслити, що до вироблення означеної позиції Кюнг пройшов відповідні етапи своєї творчої еволюції: «1) розуміння необхідності діалогу між християнськими конфесіями (традиційний екуменізм); 2) від діалогу між християнськими конфесіями – до діалогу між релігіями світу (нетрадиційний екуменізм); 3) від діалогу між релігіями – до діалогу між різними типами цивілізацій через пошук раціоналізації та універсалізації моральних засад (постнетрадиційний екуменізм)» [1]. Таким чином, реалізація програми оновлення католицької теології та формування нової екуменічної теологічної парадигми Г. Кюнгом пов'язувалась з розширенням діалогового простору шляхом включення до нього як християн та послідовників інших релігій, так і людей, які не знайшли себе в лоні тієї чи іншої релігійної традиції, і мала здійснюватись на основі формування «світового етосу» («глобальної етики»), де світовий етос слід розглядати як духовну площину чи вимір, що проявляє себе в усіх сферах життя суспільства.

Для подолання кризових процесів, що тримають в напрузі сучасну Європу та світ загалом і приводять до дезінтеграції світової спільноти, втрати нею орієнтирів подальшого поступу, Кюнг пропонує стратегію морального відродження, яка в епоху стрімких глобалізаційних змін має бути націлена на формування загальнозначимих і загальноприйнятних стандартів поведінки. На думку швейцарського теолога, оновлена етика, не претендуючи на всеохопну, жорстку детермінацію людських дій, повинна базуватись на певному «мінімальному базовому консенсусі» між людьми всього світу в питаннях відстоюваних ними цінностей і норм. Причому, як зазначається в «Декларації світового етосу», в підготовці якої велика роль належить саме Гансу Кюнгу, «спільний набір «серцевинних цінностей» є у вченнях всіх релігій світу і... саме вони утворюють основу світового етосу... Іншими словами, ці «серцевинні цінності» й утворюють основу для *фундаментального консенсусу* щодо загальнообов'язкових цінностей і стандартів» [5].

Швейцарський теолог вважає, що через сферу моралі та етики, шляхом формування світового етосу є можливим максимально наблизитись до людини з її проблемами і сподіваннями, до людини, яка далеко не завжди ідентифікує своє буття з християнством, а навпаки часто знаходиться поза ним, а то й поза будь-якою релігією загалом. Саме широкий та відкритий міжконфесійний і міжрелігійний діалог, на думку Кюнга, має стати підґрунтям вироблення системи загальних, універсальних морально-етичних принципів, світового етосу. Тому в його діалоговий простір потрапляють не тільки послідовники світових релігій християнства, ісламу чи буддизму, а й представники інших типів релігій, зокрема прибічники національних форм релігійності.

Причому, що цікаво, Кюнг не віддає християнству першість у виробленні ціннісних підвалин світового етосу (хоча й плекає в цьому плані великі надії), а визнає право кожної релігії долучитись до спільної справи. Більше того, на його думку, християнство (насамперед католицизм) у тому вигляді, в якому воно є, з його конфесійноцентричною спрямованістю, не зарадить, а скоріше зашкодить реалізації макроетичної стратегії. Окрім догматичних дискусій, які вів Кюнг з ієрархами католицької церкви, його непокоїла позиція керівників церковних інституцій в екуменічних питаннях, в осмисленні ролі релігії і церкви в світі, що глобалізується й характеризується як постсекулярний. Тому, не випадковими виглядають його звинувачення на адресу Івана Павла II, Бенедикта XVI, а також католицького єпископату загалом в надмірному консерватизмі, в небажанні реагувати на запити сучасної людини адекватним часові чином. Зокрема, Папу Бенедикта XVI Кюнг називає Папою «втрачених можливостей» [6], оскільки він, на думку швейцарського теолога, не скористався цілою низкою можливостей: налагодити діалог з мусульманами та іудеями в атмосфері взаємної довіри, відновити відносини з протестантами, з колонізованими корінними народами Латинської Америки, допомогти жителям африканських країн, зокрема в питаннях контролю над народжуваністю, примиритись із сучасною наукою (відмова визнати теорію еволюції). Але все ж головним упущенням Папи, на думку Кюнга, є нереалізована ним «можливість зробити дух Другого Ватиканського собору компасом для всієї Католицької Церкви, включаючи безпосередньо Ватикан, і таким чином просунути необхідні реформи в Церкві» [7]. На жаль, на думку швейцарського теолога, в католицизмі все ще превалює позиція конфесійної виключності, коли глава церкви як своєрідний «теологічний володар світу» наголошує на тому, що «тільки ті, хто з ним, є справжніми християнами і що тільки його Римо-Католицька Церква є справжньою церквою» [8]. Така точка зору, пов'язана із замиканням релігій на собі, ствердженням власної виключності і небажанням чути й розуміти представників інших релігій, для Кюнга є однозначно неприйнятною і неконструктивною, такою, що не сприяє порозумінню і діалогу між релігіями та церквами.

Слід зазначити, що критика Кюнгом сучасного йому християнства з метою зробити його більш придатним для участі в реалізації світового макроетичного проекту поєднується з апеляцією до інших, зокрема східних, релігій, зі сподіванням знайти в них потенціал для релігійно-етичної інтеграції. У цьому зв'язку швейцарський дослідник відзначає, що попри ще існуючу в Європі певну зверхність до всього того, що пов'язано зі Сходом, слід визнати, що «Азія не тільки має стабільні спільні етичні основи... а й добре розвинуті моральні принципи, які були частиною азійської культури задовго до їх появи в Європі» [9], і ці принципи можуть стати частиною загальної глобальної етики, що формується. І хоча в Азії ще немає об'єднуючого ядра культури, як це є в Європі, у неї є «ключові етичні принципи, що протягом тривалого часу управляли азійськими суспільствами і вказують на спільні етичні основи» [9]. До того ж в певному сенсі Азія володіє більшим досвідом міжкультурних відносин, ніж Європа. Наприклад, однорідна в етнічному плані Японія є прикладом того, як три різні релігії – синтоїзм, буддизм та конфуціанство – можуть мирно співіснувати, переплітатись та поєднуватись. Навіть іслам, зазначає Кюнг, поширення якого було пов'язане з військовими завоюваннями на Близькому Сході, в Індії та Північній Африці, прийшов в південно-східну Азію відносно мирним шляхом через торговців, учених і містиків.

Швейцарський теолог наголошує на тому, що, наприклад, в Китаї уже в V ст. до н. е. існував історично важливий і етично орієнтований гуманізм. Конфуцій першим сформулював один з варіантів так званого золотого правила: не нав'язуй іншим те, що не вибрав би сам. Далі Кюнг для підтвердження своєї позиції стосовно наявності в різних релігіях певного мінімального базису моральних стандартів, підкреслює, що золоте правило зустрічається також і в індійській традиції. Так, наприклад, в джайнізмі зазначається, що людина повинна ставитись до всіх істот так, як хотіла б, щоб вони ставились до неї. Буддизм вчить: те, що є неприємним для мене, не може бути приємним і для іншого, а якщо щось є неприємним мені, як я можу зробити це іншому? Золоте правило посідає вагомe місце і в авраамічних релігіях. Так, в іудаїзмі зазначається: «Не роби іншим того, чого не бажаєш собі». Ісус Христос обрав більш позитивне формулювання: ««Тож усе, чого тільки бажаєте, щоб чинили вам люди, те саме чиніть їм і ви» (Мв. 7:12). Схожа концепція є і в ісламі: «Ніхто не є істинно віруючим, поки не бажає братові своєму того ж самого, чого бажає собі». До того ж, як вважає Ганс Кюнг, схожість морально-етичних засад різних релігій не обмежується лише принципом гуманності та золотим правилом. Наприклад, в усіх пророцьких релігіях та й поза їхніми межами наголошується на значущості таких моральних настанов-принципів, як: «не убий», «не укради», «не свідчи неправдиво» тощо.

Висловлюючи особливу симпатію до морально-етичних принципів конфуціанства, Кюнг підкреслює, що етичний потенціал конфуціанської філософії та релігії є великим й може зробити суттєвий внесок в розробку основних положень макроетичного проекту. Швейцарський теолог підкреслює, що конфуціанство за багатьма своїми характеристиками співпадає з програмними пунктами «Декларації світового етосу» і є співзвучним самому духові глобальної етики. Насамперед мається на увазі конфуціанський принцип «гармонії через відмінності». Саме він, на думку Кюнга, може стати основою для існування й розвитку сучасного людства і фундаментом «нового світового порядку». Також важливим видається центральний принцип конфуціанської антропології – вчення про «досконалу людину» (цзюньци) і пов'язана з ним вагова етична установка «досконалої людини» на постійне «виправлення себе» [1].

На переконання швейцарського теолога, саме вищезазначені «транскультурні етичні правила утворюють структурні елементи спільної людської етики, як би ми її не називали, і роблять майже недоречними розмови про глибокий антагонізм між «азійськими» та «західними» цінностями» [9]. І якщо, вважає Г. Кюнг, «Азія зосередиться на своєму транскультурному етичному ядрі, може з'явитись новий дух єдності, що використовує м'яку силу замість військової сили і не знає ворогів, а тільки партнерів та конкурентів. Таким чином Азія змогла б наздогнати Захід в області культурної інтеграції, сприяючи створенню справді нового світового порядку» [9].

Водночас, Кюнг вказує на існуючі відмінності і розбіжності в релігійних та етичних традиціях, у відповідях на питання про те, що для людини є потрібним, а що шкідливим, що є правильним, а що ні, що є добро, а що є зло. Ці відмінності є цілком природними й зрозумілими з точки зору різних шляхів історичного поступу тих чи інших країн та регіонів світу; і ці суттєві відмінності між окремими релігіями не можна ігнорувати, але й неприйнятним є їх «виправлення» чи усунення силовими засобами. Проте, ці розбіжності, зазначає Ганс Кюнг, не повинні завадити «проголосити відкрито, що між нами уже є щось спільне, до чого ми відчуваємо себе спільно зобов'язаними в силу наших власних релігійних та етичних принципів» [5].

Визначаючи роль релігії та релігійного єднання в сучасному світі, швейцарський теолог, з одного боку, визнає, що релігії не можуть вирішити екологічні, економічні, політичні та соціальні проблеми цього світу. Але, з іншого боку, досягти цих цілей тільки за допомогою економічних, політичних програм та юридичних правил також неможливо. Кюнг обґрунтовує ідею першості етики, порівняно з політикою та економікою [10]. Тому, на його думку, необхідно змінити внутрішню орієнтацію, весь менталітет, саме серце людини і наставити її на шлях істинний. Безумовно, людство потребує соціальних та екологічних реформ, але не меншою мірою воно відчуває потребу в духовному оновленні. Духовна сила

релігій в їх метаєтичному єднанні «може надати людському життю фундаментальне відчуття віри, смисловий горизонт, граничні стандарти й означити духовну батьківщину» [5].

До міжрелігійного діалогу, на думку Кюнга, здатні лише релігії, які готові відмовитись від взаємної зверхності, підозрливості, осуду й ворожості і ставляться з належною повагою до традицій, святинь, ритуалів і переконань віруючих інших релігій. І така готовність, переконаний швейцарський теолог, є нагальною потребою не тільки оновлення релігійного життя, а й загалом виживання людства в сучасному світі. Більше того, «не може бути миру між народами без миру між релігіями! Не може бути миру між релігіями без діалогу між ними!» [8], – стверджує Г. Кюнг.

На відміну від сучасних йому римо-католицьких богословів, таких як Карл Ранер та Бернар Лонерган, Кюнг не розвинув певної метафізичної позиції для обґрунтування своїх поглядів. Скоріше йї думки виходили з історії богослов'я і прагнення до свободи думки та сильного протистояння авторитарним інституціональним структурам. Швейцарський теолог поєднав історичний аналіз з роздумами про сучасні проблеми, щоб показати необхідність реформ в Римокатолицькій Церкві і реальну можливість примирення й діалогу з іншими церквами.

Висновки. Концепцію світового етосу Ганса Кюнга можна розглядати як надзвичайно перспективний «кроскультурний» макроетичний теологічний проект та реальну спробу побудови діалогу по лінії Схід – Захід. Під світовим етосом швейцарський теолог розуміє не нову світову ідеологію чи уніфіковану світову релігію і тим більше не панування якоїсь однієї релігії над іншими. «Світовий етос» – це базовий консенсус стосовно існуючих спільних цінностей, незмінних стандартів та особистісних поведінкових актів. Метою цього проекту є інтегрування цінностей, норм і відносин різних етико-релігійних традицій; це відкрита система, яка є точкою відліку, а не остаточною метою; це реальне підґрунтя для плідного діалогу між учасниками різних релігій і культур.

Список використаної літератури

1. Середкина Е. В. «Мировой этос» Г. Кюнга и современное конфуцианство в диалоге культур / Е. В. Середкина [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://anthropology.ru/ru/text/seredkina-ev/mirovoyo-etos-g-kyunga-i-sovremennoe-konfucianstvo-v-dialoge-kultur>
2. Holland D. Hans Kung: in search of a global ethic / Diana Holland [Electronic recourse]. – Accessed mode: http://www.shareintl.org/archives/religion/rl_dhHansKung.htm
3. Apel K.-O. Die situation des Menschen als Ethisches Problem // Der Mensch und die Wissenschaften vom Menschen. Die Beiträge des XII. Deutschen Kongresses für Philosophie. – Innsbruck: Solaris, 1983. – S. 31-49.
4. Кюнг Г. Великие христианские мыслители / Ганс Кюнг. – СПб.: Алетейя, 2000. – 442 с.
5. Декларация мирового этоса. Парламент религий мира. 4 сентября 1993, Чикаго, США [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://anthropology.ru/ru/text/dokumenty/deklaraciya-mirovogo-etosa>
6. Küng Hans. The open letter to all Catholic Bishops / Hans Küng [Electronic recourse]. – Accessed mode: <https://www.irishtimes.com/opinion/church-in-worst-credibility-crisis-since-reformation-theologian-tells-bishops-1.652950>
7. Никифорова М. Кюнг и кризис католического либерализма / М. Никифорова // Благодатный огонь. – 2010 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.blagogon.ru/digest/79/>
8. Theologian Küng: Christianity Gets on Many People's Nerves [Electronic recourse]. – Accessed mode: <https://www.dw.com/en/theologian-k%C3%BCng-christianity-gets-on-many-peoples-nerves/a-2766236>
9. Кюнг Ханс. Глобализация этики / Ханс Кюнг // Мысль. Журнал украинского истеблишмента. – Январь 2008. – №1 (24) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.idea-magazine.com.ua/archive/10083/outsourcing/10103.html>
10. Küng Hans. A Global Ethic in an Age of Globalization / Hans Küng // Business Ethics Quarterly. – 1997. – №7 (3). – p. 17-31 [Electronic recourse]. – Accessed mode: <https://philpapers.org/rec/KNGAGE-3>

References

1. Seredkina, Ye. V. The H. Küng's «World ethos» and modern Confucianism in the dialogue of cultures. *Retrieved from: http://anthropology.ru/ru/text/seredkina-ev/mirovoyo-etos-g-kyunga-i-sovremennoe-konfucianstvo-v-dialoge-kultur* (in Russ.)
2. Holland, D. (2000). Hans Kung: in search of a global ethic. *Retrieved from: http://www.shareintl.org/archives/religion/rl_dhHansKung.htm*
3. Apel, K.-O. (1983). Die situation des Menschen als Ethisches Problem. *Der Mensch und die Wissenschaften vom Menschen. Die Beiträge des XII. Deutschen Kongresses für Philosophie*, 31-49. Innsbruck: Solaris
4. Küng, H. (2000). *Great Christian thinkers*. SPb.: Aleteyia, 2000 (in Russ.)

5. Declaration towards a Global Ethic. *Retrieved from: <http://anthropology.ru/ru/text/dokumenty/deklaraciya-mirovogo-etosa>*
6. Küng, Hans. The open letter to all Catholic Bishops. *Retrieved from: <https://www.irishtimes.com/opinion/church-in-worst-credibility-crisis-since-reformation-theologian-tells-bishops-1.652950>*
7. Nikiforova, M. (2010). Küng and crisis of Catholic liberalism. *Blagodatnyi ogon' (Beneficial fire)*. *Retrieved from: <http://www.blagogon.ru/digest/79/>*
8. Theologian Küng: Christianity Gets on Many People's Nerves. *Retrieved from: <https://www.dw.com/en/theologian-k%C3%BCng-christianity-gets-on-many-peoples-nerves/a-2766236>*
9. Küng, Hans (January 2008). Globalization of ethics. *Mysl' (Thought)*, 1, 24. *Retrieved from: <http://www.idea-magazine.com.ua/archive/10083/outsourcing/10103.html>*
10. Küng, Hans (1997). A Global Ethic in an Age of Globalization. *Business Ethics Quarterly*, 7 (3), 17-31. *Retrieved from: <https://philpapers.org/rec/KNGAGE-3>*

MARCHENKO Oleksii Vasyliovych,

Doctor of Sciences (Philosophy), Professor,
Head of the Department of Philosophy and Religious Studies
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy,
e-mail: marchenko_ov@ukr.net

THE DIALOGUE OF RELIGIONS AS A BASIS FOR REALIZATION OF HANS KÜNG'S PROJECT OF "WORLD ETHOS"

Abstract. *A theme of survival of the modern world is extraordinarily actual. One of the ways of decision of this problem there is a realization of necessity of association, rallying of joint efforts around the system of universal mental and ethical norms and values. The project of World ethos was offered by well-known Swiss theologian Hans Küng. The aim of his project is actualization of a dialogue between religions and cultures, integration of values, norms and relations of different ethics and religious traditions. Hans Küng considers a wide and open interconfessional and interreligious dialogue as a basis for making of the system of general, universal mental and ethical principles, of a World ethos. The followers of world religions and the representatives of other types of religions, in particular supporters of national forms of religiousness are brought over to this dialogue. The conception of World ethos of Hans Küng can be examined as an extraordinarily perspective "crosscultural" macroethic theology project and real attempt of construction of a dialogue between East and West. Under a World ethos it follows to understand not a new world ideology or compatible world religion and that no longer domination some one religion above other. "World ethos" is a base consensus in relation to existent general values, unchanging standards and personality behavioral positions. It is the real background for a fruitful dialogue between the participants of different religions and cultures.*

Key words: *Hans Küng, dialogue of religions, World ethos, global ethics, global responsibility, oecumenicity.*

*Одержано редакцією 25.05.2018
Прийнято до публікації 11.06.2018*

УДК 130.2: 791.4

DOI: 10.31651/2076-5894-2018-1-79-87

ПУШОНКОВА Оксана Анатоліївна,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії та релігієзнавства
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького,
e-mail: krapki@ukr.net

ФЕНОМЕН ПРИМАРНОГО ЯК ЯВИЩЕ СУЧАСНОЇ ВІЗУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

Різні візуальні медіа (фото, телебачення, кіно) функціонують в особливих оптичних режимах, які стосуються не лише «динамічності» або «застиглості» погляду, а й також статусу репрезентації, яка розглядається сучасними дослідниками у дискурсі симуляції та примарності. Переосмислення метафізики присутності в умовах деонтологізації світу, естетик «сліду» та «відсутності»